

Vergaderjaar 2007–2008

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen

Nr. 773

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 10 oktober 2007

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken¹ en de vaste commissie voor Europese Zaken² hebben op 13 september 2007 overleg gevoerd met minister Koenders voor Ontwikkelingssamenwerking over:

- **de brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking ten geleide van de agenda van de informele vergadering van de ministers voor Ontwikkelingssamenwerking van de EU op vrijdag 21 en zaterdag 22 september te Madeira (21 501-02, nr. 767);**
- **de brief van de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 18 juli 2007 houdende de aanbieding van het BNC-fiche over de mededeling van de Europese Commissie «Naar een Europese consensus over humanitaire hulp» (22 112, nr. 554; fiche nr. 2).** Van dit overleg brengen de commissies bijgaand beknopt verslag uit.

¹ Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Wilders (PVV), Waalkens (PvdA), Van Baalen (VVD), Çörüz (CDA), Ormel (CDA), voorzitter, Ferrier (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Blom (PvdA), Eijssink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé-Hamming (VVD), Irrgang (SP), Knops (CDA), Boekstijn (VVD), Voordewind (ChristenUnie), Pechtold (D66), ondervoorzitter, Van Gennip (CDA), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Van Raak (SP), Gill'ard (PvdA) en Thieme (PvdD).

Plv. leden: De Wit (SP), Van der Vlies (SGP), Bosma (PVV), Vermeij (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Omtzigt (CDA), Jules Kortenhorst (CDA), Roland Kortenhorst (CDA), Jasper van Dijk (SP), Ten Hoopen (CDA), Besselink (PvdA), Leerdam (PvdA), Arib (PvdA), Neppéus (VVD), Lempens (SP), Schermers (CDA), Griffith (VVD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Van der Ham (D66), Jonker (CDA), Van Beek (VVD), Halsema (GroenLinks), Gesthuizen (SP), Samsom (PvdA) en Ouwehand (PvdD).

² Samenstelling:

Leden: Atsma (CDA), Van Bommel (SP), ondervoorzitter, Van der Staaij (SGP), Waalkens (PvdA), voorzitter, Van Baalen (VVD), Ormel (CDA), Spiërs (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Jan Jacob van Dijk (CDA), Blom (PvdA), Eijssink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé Hamming (VVD), Irrgang (SP), De Roon (PVV), Boekstijn (VVD), Jules Kortenhorst (CDA), Pechtold (D66), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Gill'ard (PvdA), Jasper van Dijk (SP), Thieme (PvdD) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie).

Plv. leden: Jager (CDA), De Wit (SP), Van der

Vragen en opmerkingen uit de commissies

Mevrouw **Ferrier** (CDA) vraagt allereerst om een analyse van de stand van zaken op het gebied van het Europese ontwikkelingsbeleid. Wat is de doelstelling van de minister op dit punt en hoe ziet hij de toekomst? Hoe kijkt hij aan tegen de taken op het gebied van vrede en veiligheid? Zij vraagt vervolgens naar het functioneren van EU-commissaris Michel, die verlof heeft opgenomen in verband met de verkiezingen in zijn land. Er is nog steeds geen regering gevormd in België. Wat is op dit moment de inzet van commissaris Michel?

De Europese coördinatie op het gebied van ontwikkelingssamenwerking geeft aanleiding tot zorg. Een voorbeeld is de situatie in Afghanistan waarbij Duitsland zich richt op het trainen van politie in het noorden van Afghanistan terwijl Europa als geheel haar aandacht verdeelt over het gehele land. Vindt over dit soort zaken overleg plaats?

Vlies (SGP), Vos (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Haverkamp (CDA), Van Gennip (CDA), Lempens (SP), Schermers (CDA), Knops (CDA), Jacobi (PvdA), Samsom (PvdA), Kuiken (PvdA), Teeven (VVD), Roemer (SP), Wilders

(PVV), Nicolai (VVD), Jonker (CDA), Van der Ham (D66), Van der Burg (VVD), Duyvendak (GroenLinks), Crone (PvdA), Van Leeuwen (SP), Ouwehand (PvdD) en Voordewind (ChristenUnie).

De minister kondigt aan dat tijdens de informele OS-Raad veel tijd is ingeruimd voor een verkennende discussie over fragiele staten, veiligheid en ontwikkeling. Het is goed dat hier op Europees niveau over wordt gesproken. Waar liggen volgens de minister de knelpunten? Heeft Nederland een inbreng gehad bij het opstellen van het «issues paper» dat in juli is uitgebracht? Zo ja, wat was die inbreng? Waar liggen de knelpunten? Het is nog niet duidelijk wat het Portugese voorzitterschap precies aan de orde wil stellen ten aanzien van veiligheid en ontwikkeling. Wat is de inzet van de Nederlandse regering op dit gebied? Gaat het hierbij om het brede debat over de relatie tussen defensie en ontwikkeling? In hoeverre spelen de opgedane ervaringen in Afghanistan een rol?

Kan informatie worden gegeven over de bijdragen en de beleidsvisies van de nieuwe lidstaten? Wat is de stand van zaken?

Het verbaast mevrouw Ferrier dat er met geen woord gerept wordt over de millenniumdoelstellingen terwijl begin juli een alarmerend rapport is verschenen van Action for Global Health. Is de minister bereid om een oproep te doen aan de EU-lidstaten om hun toezeggingen na te komen? De onderhandelingen over de Economic Partnership Agreements (EPA's) geven aanleiding tot zorg. De handelsverdragen lopen af, terwijl de uitkomsten van de onderhandelingen nog lang niet duidelijk zijn. Er resten nog enkele maanden tot de einddatum van 1 januari 2008, het moment waarop het huidige handelsregime onder het Cotonou Verdrag afloopt en de EPA's van kracht moeten worden. Kan de minister zijn licht laten schijnen over het tijdspad? Wat is het ultieme moment waarop moet worden gesproken over een eventueel uitstel? Het streven van de Commissie is om in ieder geval de hoofdlijnen op het gebied van goederenliberalisatie dit jaar in EPA's vast te leggen. Is dat een zinvolle oplossing als de datum van 1 januari 2008 niet haalbaar blijkt? Zal de minister daar actief op inzetten?

De minister stelt in zijn brief dat de EU snel met een goed aanbod moet komen voor de oorsprongsregels die moeten gaan gelden binnen de EPA's. Wat is de Nederlandse inzet op dit punt?

Mevrouw Ferrier spreekt ten slotte haar zorgen uit over de financiering van «Aid for trade». Kan de minister inzicht geven in de stand van zaken? Als het belang van de ontwikkelingslanden niet duidelijk wordt verwoord in de EPA's, zal de CDA-fractie daar niet akkoord mee gaan.

Mevrouw **Gill'ard** (PvdA) noemt een Europese consensus over de humanitaire hulpverlening een belangrijk instrument in tijden van klimaatverandering, extreme armoede, fragiele staten en slecht bestuur. Er is sprake van een gedeelde verantwoordelijkheid waarbij een Europese coördinatie en een duidelijke taakverdeling nodig zijn. Zij deelt de mening van de regering dat niet alles aan Brussel moet worden overgelaten. Waar loopt de scheidslijn? Wat moet dan aan Brussel worden overgelaten en wat blijft de verantwoordelijkheid van de lidstaten? Mevrouw Gill'ard kan zich vinden in het voornemen van Nederland om bij de Commissie aan te dringen op steun voor het nieuw opgezette VN-instrument, het Central Emergency Response Fund (CERF). Kan ook in Europees verband met snelle interventieteams gewerkt worden? Hoe verhouden de taken van de VN en de EU zich tot elkaar? Zij is van mening dat er meer gewerkt zou moeten worden met vroegtijdige waarschuwingssystemen, onder andere op basis van ecologische indicatoren. Ook analyses van het vluchtgedrag van kuddedieren kunnen rampen voorspellen. Op dit punt zou kunnen worden samengewerkt met de FAO. Wil de minister hiervoor aandacht vragen?

De EPA-onderhandelingen bevinden zich in een cruciaal stadium. Alle EPA-regio's hebben zich geëngelijkt aan het tijdig afronden van de onderhandelingen, maar er ligt in alle regio's nog een forse agenda. Mevrouw Gill'ard is blij met de aankondiging van de minister dat hij in de informele OS-Raad naar voren zal brengen dat er tijdig een politiek debat

moet plaatsvinden over de positie van de niet-MOL's (Minst Ontwikkelde Landen) na 31 december 2007 als de rapportage van oktober uitwijst dat bepaalde regio's er mogelijk niet in zullen slagen dit jaar een EPA af te sluiten. Hoewel mevrouw Gill'ard nog steeds vertrouwen heeft in een goede en tijdige afronding van de EPA-onderhandelingen, wijst zij erop dat inmiddels wel al enkele verontrustende signalen zijn afgegeven. Zo heeft de minister voor handel van Kenia in een brief aangegeven dat de deadline van 1 januari 2008 niet haalbaar is en dat in een overgangsregeling moet worden voorzien. Dergelijke signalen moeten serieus worden genomen. Er moet niet worden gewacht tot eind december, tot het te laat is, maar er moet nu al ingegrepen worden. De continuïteit van de handelsrelaties mag niet verstoord worden. Hoe gaat de minister om met zulke signalen? Is hij bereid om nu al dat politieke debat aan te gaan? Mevrouw Gill'ard steunt het pleidooi van de minister om fragiele staten te steunen en wacht de notitie daarover met belangstelling af. Er moet niet alleen vanuit een veiligheidsrisico voor de EU naar fragiele staten worden gekeken, maar juist ook vanuit het belang van de veiligheid voor mensen in die fragiele staten. Hoe zal die steun worden verleend: via centrale overheden, via lokale overheden of via bepaalde organisaties? Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk hebben al aangegeven dat de aanwezigheid van president Mugabe van Zimbabwe tijdens de Afrikatop in Lissabon in december ongewenst is. Hij zal die top waarschijnlijk toch bijwonen. Hoe zal de minister omgaan met de aanwezigheid van president Mugabe en is hij bereid om een signaal af te geven?

De heer **Van Bommel** (SP) wil allereerst een reactie op een artikel over Europese landbouwsubsidies en armoede in Afrika in Trouw, afkomstig van minister Verburg met als titel «PvdA kandidaat-voorzitter Pronk verkoopt onzin». Zij stelt daarin dat de relatie tussen de subsidies en de armoede achterhaald zou zijn, dat er helemaal geen sprake meer is van subsidies en geeft daarbij de voorbeelden van kippenvleugels en tomaten die in Afrika worden verkocht tegen prijzen waarvoor de plaatselijke boeren ze niet kunnen produceren. Daarbij wordt over het hoofd gezien dat de pluimveesector wel inkomenssteun krijgt en in die zin dus nog steeds goedkoper kan produceren en leveren, ook al is er geen sprake meer van exportsubsidies. Door het weglaten van dat deel van het verhaal ontstaat dus het beeld dat de heer Pronk onzin verkoopt. De heer Van Bommel valt in dezen de heer Pronk bij en hoopt en verwacht dat de minister voor Ontwikkelingssamenwerking dat ook doet. De Commissie zal in oktober met een mededeling over fragiele staten komen. Daarnaast zal de minister in een brief aan de Kamer nader ingaan op het Nederlandse beleid ter zake. Daarin zal de Europese dimensie een eigen plaats krijgen. Was er niet het streven om het ontwikkelingsbeleid vooral op een Europese leest te schoeien? Het Nederlandse beleid zou derhalve een plaats moeten krijgen binnen het Europese beleid, en niet andersom. Het beleid moet op elkaar worden afgestemd. De EU heeft in mei 2007 een akkoord bereikt over een gedragscode voor complementariteit en werkverdeling. De heer Van Bommel juicht een eventuele pilot om op dit terrein specifieke ervaring op te doen met de toepassing van de gedragscode toe, omdat op dit punt werkenderwijs tot de afstelling van instrumenten moet worden gekomen. Een pilot kan bijzondere informatie verschaffen en leiden tot een goede werkwijze in de toekomst. Nederland is er voorstander van om het instrument van de politieke dialoog die in het Cotonou Verdrag is vastgelegd, intensiever te gaan gebruiken in situaties waarin landen dreigen af te glijden naar fragiliteit. Daarbij kan ook gedacht worden aan een structureler gebruik van EU speciale vertegenwoordigers in nauwe coördinatie met de Commissie. Wat blijft er dan nog over van het Nederlandse beleid ter zake? De heer Van Bommel is een voorstander van Europese samenwerking op dit punt,

maar Nederland moet wel eigen accenten kunnen blijven plaatsen, zeker gezien de speciale relatie van Nederland met sommige landen in het OS-beleid.

Ook de heer Van Bommel heeft zorgen over de haalbaarheid van de deadline bij de EPA-onderhandelingen. Het huidige handelsregime onder het Cotonou Verdrag loopt af per 1 januari 2008, met als gevolg dat voor een aantal landen de vrije toegang in gevaar komt. Er zal derhalve iets moeten worden gedaan met de signalen dat termijnen waarschijnlijk niet zullen worden gehaald. De Commissie komt in oktober met een rapportage die duidelijk moet maken of tijdige en adequate afronding van de EPA-onderhandelingen in alle betrokken regio's haalbaar is. Vervolgens zal er pas in november in de RAZEB over worden gesproken. Dat is veel te laat. De heer Van Bommel roept de regering op om nu al te anticiperen op mogelijke ontwikkelingen.

Hij heeft een bericht ontvangen van radio Nieuw-Zeeland dat de EU per brief aan het Pacific Islands Forum heeft gemeld dat 130 mln. dollar aan hulp voor deze landen afhankelijk is van het afronden van de EPA-onderhandelingen. Klopt dit bericht? Wordt het resultaat van de EPA-onderhandelingen gekoppeld aan de hulp aan deze landen? Op deze manier is geen sprake van vrije onderhandelingen.

In de brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de staatssecretaris van Economische Zaken over de WTO wordt gesuggereerd dat het allemaal wel meevalt met de EPA's. Daarin wordt echter tegelijkertijd erkend dat minimaal 80% liberalisatie het einddoel moet zijn. De heer Van Bommel meent dat zelfs als de landen de vrijheid krijgen om de resterende 20% te gebruiken voor de kwetsbare sectoren, het dan nog zeer onwaarschijnlijk is dat het allemaal gaat lukken. Het gaat immers om groepen van landen. Voorts staat er het verlies aan inkomsten uit tarieven tegenover. Wat is de visie van de minister hierop?

Hij benadrukt ten slotte het belang van coördinatie van humanitaire hulpverlening. De regering moet blijven uitdragen dat een goed gecoördineerde en gezamenlijke hulpverlening een duidelijke meerwaarde heeft.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) vindt het zeer teleurstellend dat nog niet bekend is wat het voorzitterschap precies aan de orde wil stellen op de informele OS-Raad te Madeira. Dat getuigt nu bepaald niet van een gevoel voor urgentie. Wat is hiervan de oorzaak?

De fragiele staten zijn een zeer belangrijk onderwerp voor Nederland. De verschillende acties lopen echter wat door elkaar. Wanneer komt nu de mededeling van de Commissie? Wanneer komt de notitie van de minister en wat zal de Nederlandse inzet tijdens de informele OS-Raad zijn?

De minister stelt in de brief dat het instrument van de politieke dialoog die in het Cotonou Verdrag is vastgesteld, meer moet worden gebruikt in contacten met landen die fragiel dreigen te worden. Kan hij dat nader toelichten? Mevrouw Peters juicht de suggestie toe om EU speciale vertegenwoordigers in nauwe coördinatie met de Commissie een grotere rol te laten spelen, maar zij vraagt zich af of dat op grond van de Europese regels wel mogelijk is. Er wordt in het nieuwe hervormingsverdrag wel toegewerkt naar een nauwere samenwerking, maar dat is op dit moment nog niet aan de orde. Kan de minister een nadere toelichting geven?

Zij deelt de zorgen over het niet halen van de deadline bij de EPA-onderhandelingen. Ook zij is van mening dat er waarschijnlijk al eerder voorbereidingen moeten worden getroffen voor een tussenoplossing. Het verbaast haar dat in de brief van minister Koenders en staatssecretaris Heemskerk staat dat de EU momenteel onderhandelt met een reeks van landen, waaronder landen als Sudan en Zimbabwe. Dit zijn immers niet de minste landen als het gaat om schendingen van de mensenrechten. Normaliter hanteert de Nederlandse regering keiharde beperkingen ten aanzien van regimes die zich schuldig maken aan de schending van mensenrechten. Hoe valt een en ander met elkaar te verenigen?

De hamvraag is of de Minst Ontwikkelde Landen (MOL's) werkelijk gebaat zijn bij de EPA's. Mevrouw Peters uit twijfels over de 20% ruimte die hun wordt geboden om kwetsbare sectoren te beschermen. Hebben de Ghanese boeren nog wel bestaansgrond als de gesubsidieerde Europese tomaten de lokale markt overspoelen? Of moeten dergelijke landen de kans krijgen om hun economie eerst verder te ontwikkelen? Wat is het standpunt van de minister hierover en hoe luidt precies het actuele kabinetsstandpunt hierover? Hoe stelt Nederland zich op in de onderhandelingen met de MOL's?

Er zijn binnen de EU nog veel meningsverschillen over de humanitaire hulp. Er is nog steeds sprake van een stammenstrijd tussen het Europese noodhulploket DG ECHO en de DG Environment. Onduidelijkheid over de taakverdeling binnen de EU mag geen reden zijn om noodhulp niet snel te kunnen bieden. Er moeten derhalve knopen worden doorgehakt. Nederland stelt zich echter op het onbegrijpelijke standpunt dat, afhankelijk van het type crisis en hulpverlening, DG ECHO dan wel een ander Commissie-onderdeel zoals DG Environment verantwoordelijk is. Mevrouw Peters is van mening dat de verantwoordelijkheid bij DG ECHO moet worden neergelegd. Er moet dan wel iets worden gedaan aan de zeer trage administratieve procedures bij DG ECHO, waardoor het zich eigenlijk diskwalificeert als noodhulpbureau.

In de brief van de minister wordt gesteld dat politieke beslissingen die de EU dan wel nationale regering nemen, niet altijd stroken met de uitgangspunten van humanitaire hulp. Dat is natuurlijk funest. Kan hij dat nader toelichten en wat kan daartegen worden gedaan?

Antwoord van de minister

De **minister** wijst er allereerst op dat er op 21 en 22 september op Madeira een informele OS-Raad wordt gehouden en dat er dus geen formele besluiten worden genomen. Zo'n bijeenkomst leent zich bij uitstek om eens uitgebreid met elkaar van gedachten te wisselen over de grote politieke prioriteiten op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Naar zijn mening zit het Europese ontwikkelingsbeleid op een aantal punten in de lift. Er is in deze periode sprake van goed politiek leiderschap en vooruitgang, ondanks het feit dat er veel nieuwe lidstaten zijn zonder enige ervaring op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Ook EU-commissaris Michel is weer volop in functie. Dit alles neemt niet weg dat op een aantal punten verbeteringen wenselijk zijn, zoals het verminderen van de bureaucratie en het vergroten van de samenwerking tussen verschillende EU-onderdelen.

De geannoteerde agenda is geschreven op het moment dat zeker was dat de onderwerpen fragiele staten, veiligheid en ontwikkeling, de EPA-onderhandelingen en humanitaire hulp zouden worden geagendeerd voor de informele OS-Raad. Aan deze punten zal 80 tot 90% van de vergadering worden gewijd. Het Portugese voorzitterschap is dus wel degelijk goed voorbereid. De Portugese minister voor Ontwikkelingssamenwerking is een zeer actieve politicus en nauw betrokken bij de Europese OS-Raad. De Kamer heeft inmiddels de eerste aanzet voor de notitie over de fragiele staten gezien in de brief over de Millennium Development Goals (MDG's). Ook in de begroting van Buitenlandse Zaken zal daarover nadere informatie worden verschaft.

Ook voor de minister vormen de EPA-onderhandelingen een belangrijk punt. De staatssecretaris van EZ en hij zitten uiteraard op dezelfde lijn en dragen die ook uit binnen Europa. Hij memoreert dat vanuit ontwikkelingslanden die geen onderdeel uitmaken van de ACS-groep, is aangegeven dat de specifieke preferenties die de landen van het Cotonou Verdrag in Europa gekregen hebben, niet aanvaardbaar zijn voor de rest van de ontwikkelingslanden. Zij voelen zich achtergesteld. Voorts zijn dergelijke preferenties in strijd met het WTO-Verdrag. De EPA-onderhan-

delingen komen dus voort uit de wens om te komen tot een eerlijker verdeling van de handelskansen over de verschillende categorieën ontwikkelingslanden. De WTO heeft de EU op dit punt al een keer uitstel verleend tot 1 januari 2008. Op die datum loopt het huidige handelsregime onder het Cotonou Verdrag formeel af.

Het doel van de EPA-onderhandelingen is het komen tot WTO-conforme vrijhandelsakkoorden. Omdat er sprake is van landen met een verschillend ontwikkelingsniveau, zullen die akkoorden een sterk asymmetrisch karakter moeten hebben. Dat is ook de kern van de Nederlandse inzet in de discussie over de EPA's. Voorkomen moet immers worden dat bepaalde categorieën ontwikkelingslanden in de problemen komen. Als zij hun markten in één keer helemaal open zouden moeten stellen, kunnen overheidsinkomsten, werkgelegenheid en rurale ontwikkeling zodanig worden aangetast dat dit leidt tot conflicten.

Voor een succesvolle afronding van de EPA-onderhandelingen was het allereerst nodig dat Europa haar markten zou openstellen voor bepaalde producten uit de ontwikkelingslanden. Nederland heeft zich daar samen met een aantal andere lidstaten voor ingezet. Dat heeft geleid tot het aanbod om de ACS-landen vanaf 1 januari 2008 een volledig vrije markttoegang aan te bieden, waarbij alleen nog sprake is van overgangsperiodes voor suiker en rijst. Daarmee worden alle resterende tarieven op de producten van de EPA-regio's geëlimineerd. Dat is een belangrijke vooruitgang voor de ontwikkelingslanden. De ACS-landen kunnen de ruimte voor asymmetrie benutten door producten uit te sluiten van handelsliberalisatie of door lange overgangsperiodes voor het afbouwen van tarieven te bedingen. Zo'n 20% van de producten kan uitgezonderd worden, terwijl de tarieven voor de overige 80% dus niet in één keer hoeven te worden afgebouwd. Nederland en Duitsland hebben zich er sterk voor gemaakt dat die overgangsperiode voor gevoelige producten 25 jaar kan beslaan. De minister merkt nog op dat ongeveer 50% van de export van Europa naar de ACS-landen bestaat uit machines, elektrische apparaten en dergelijke. Dergelijke producten zullen in de nabije toekomst waarschijnlijk nog niet lokaal geproduceerd kunnen worden, maar zijn wel erg belangrijk voor de economische ontwikkeling ter plaatse. Voorts maken chemische producten ongeveer 25% van de export naar ACS-landen uit.

De invoer van landbouw- en voedselproducten uit de EU is in geen enkel ACS-land groter dan 10 tot 15% van de totale invoer uit de EU. De ACS-landen kunnen hun eigen landbouwsector beschermen door bepaalde tarieven te hanteren voor Europese landbouwproducten. Die mogelijkheid tot bescherming is essentieel, aldus de minister. Hij verwerpt desgevraagd de mogelijkheid om via bijvoorbeeld IMF-leningen voorwaarden aan landen op te leggen waardoor hun soevereine recht om hun eigen tarieven te bepalen, in het nauw komt. Nederland heeft ook bij de Wereldbank en bij de IMF aangegeven dat de conditionaliteiten die door hen worden opgelegd, moeten worden gereduceerd. Er is in dit opzicht sprake van coherentie van beleid.

In reactie op de opmerking van de heer Van Bommel over de oneigenlijke concurrentie tussen Europese boeren en de landbouwsector in de ontwikkelingslanden, wijst de minister erop dat binnen Europa wordt overgegaan tot het verlenen van inkomenssteun die niet gerelateerd is aan de productie. Hiermee worden de inkomens van de boeren tot op zekere hoogte beschermd, maar is er geen sprake van een versterking van het handelsversturende element. Er mag best sprake zijn van een beperkte inkomenssteun, mits de handelsversturende landbouwpolitiek in Europa wordt aangepakt. De minister heeft met veel belangstelling kennisgenomen van de artikelen van mevrouw Verburg en de heer Pronk. Hij stelt dat er inhoudelijk eigenlijk nauwelijks sprake is van een meningsverschil. Er is inderdaad nog steeds sprake van dumping van direct of indirect gesubsidieerde Europese landbouwproducten in Afrika. Dat heeft

mevrouw Verburg ook niet tegengesproken. Zij heeft wel gelijk dat het Europese beleid in de afgelopen jaren fors verbeterd en hervormd is. De dumpingen van de jaren tachtig en negentig bestaan niet meer. Door de hervormingen van het gemeenschappelijke landbouwbeleid, waarvoor onder andere Nederland zich zeer heeft ingezet, is er veel veranderd. Er zijn geen melkplassen en boterbergen meer en er is ook geen sprake meer van grootschalige dumping van vlees. De minister stelt dat minister Verburg en hij grote problemen hebben met de resterende export-subsidies. Die zijn misschien nog een kwart van vijftien jaar geleden. De recente hervormingen in de suikersector en de groente- en fruitsector zullen de resterende dumping verder verkleinen. Dat kan niet snel genoeg gaan, aldus de minister.

De minister erkent dat de EPA-onderhandelingen onder druk staan van de deadline van 1 januari 2008 en dat het risico bestaat dat het halen van die deadline ten koste zal gaan van de ontwikkelingsrelevantie van de akkoorden die uiteindelijk met de regio's worden gesloten. Hij is met de Kamer van mening dat de onderhandelingen in ieder geval niet moeten worden gestaakt en dat moet worden geprobeerd om die deadline toch te halen. Als de traditionele arbeidsverdeling tussen Europa en de ACS-landen zou blijven bestaan, zal de achterstand in die regio's alleen maar groter worden. In dat licht is regionale integratie van groot belang voor de economische ontwikkeling van de ACS-landen. In een aantal regio's moeten echter ook nog onderlinge afspraken worden gemaakt over de vrije handel tussen de ontwikkelingslanden zelf. Dat is een zeer ingewikkeld proces.

De tijdsdruk en het belang van zorgvuldige afspraken zijn groot. Er is sprake van een moeizaam proces. De grootste uitstaande onderwerpen zijn: het marktaanbod van de regio's aan de EU, financiële ondersteuning («Aid for trade») bij de implementatie van de EPA's, de oorsprongsregels die moeten gaan gelden binnen de EPA's en de rol van diensten en handelsgerelateerde onderwerpen in de EPA. Het laatste onderwerp hoeft wat Nederland betreft overigens niet per se in de EPA's te worden opgenomen.

Nederland heeft de Commissie gevraagd om in oktober te komen met een rapportage over de voortgang en de perspectieven. Dan moet de stand van zaken bekend zijn. Deze rapportage zal naar verwachting de basis vormen voor Raadsconclusies tijdens de RAZEB van 19 en 20 november aanstaande. De minister meent desgevraagd dat er nu nog geen maatregelen hoeven te worden genomen. Er moet nu niet te veel over worden gespeculeerd, er kan pas een eindoordeel worden geveld als meer informatie bekend is. Als de rapportage mocht uitwijzen dat bepaalde regio's er mogelijk niet in zullen slagen dit jaar een EPA af te sluiten, zal tijdig een politiek debat moeten plaatsvinden over de positie van de niet-MOL's na 31 december 2007.

De minister noemt het verzoek van de ACS-landen om financiële ondersteuning in de vorm van «Aid for trade» te krijgen teneinde hun inkomensverliezen op de korte termijn te compenseren en hun concurrentiekracht te vergroten, heel redelijk. Dit verzoek maakt onderdeel van de discussie uit. Het is echter niet de bedoeling dat ontwikkelingslanden in ruil daarvoor hun tarieven eerder zouden moeten afbouwen. Verder is het niet de bedoeling dat het een discussie over de mate van financiële steun wordt, in plaats van een discussie over handel. Hij wijst er nog op dat Nederland in Europa zo ongeveer het meeste geeft aan «Aid for trade».

De oorsprongsregels die moeten gaan gelden binnen de EPA's vormen een belangrijk punt en ook een risico voor de ontwikkelingslanden. De Commissie zal op dit gebied met een goed en progressief voorstel moeten komen. Er moeten betere oorsprongsregels komen die werkelijk van economisch belang zijn voor de ACS-landen. Daarbij speelt in het bijzonder het punt van dubbele transformatie. Nederland zal hiervoor

tijdens de informele OS-Raad speciale aandacht vragen en het meest progressieve voorstel steunen.

De minister zal nagaan of het bericht van radio Nieuw-Zeeland over een relatie tussen een succesvolle afronding van de EPA-onderhandelingen en het verlenen van steun juist is.

Het Nederlandse ontwikkelingsbeleid is gericht op het behalen van de millenniumontwikkelingsdoelstellingen. Dat is ook de doelstelling van de EU. De implementatie van de EU-Gedragscode voor complementariteit en werkverdeling (Code of conduct) is in volle gang, waarbij het reduceren van sectoren en het verkleinen van comparatieve voordelen vooropstaan. Bij de Europese ontwikkelingssamenwerking is coherentie van beleid essentieel. Verder moet dat beleid zich vooral richten op de armste landen en de armste sectoren.

De minister juicht het toe dat het Portugese voorzitterschap het onderwerp van de fragiele staten, veiligheid en ontwikkeling op de agenda heeft gezet. Gebleken is dat de millenniumontwikkelingsdoelstellingen in fragiele staten niet of nauwelijks worden gehaald. Er is in dergelijke landen sprake van een nauwe relatie tussen ontwikkelingssamenwerking, diplomatie, civiele en soms ook militaire middelen. De indruk bestaat dat die middelen juist in het kader van een gemeenschappelijk Europees buitenlands en ontwikkelingsbeleid coherent kunnen worden samengebracht. Er zal in de praktijk dan nog wel het nodige moeten gebeuren. Dat is derhalve de doelstelling van het agenderen van dit punt. De minister is van mening dat de Code of conduct van groot belang kan zijn voor de werkverdeling tussen de Commissie en de lidstaten op het gebied van ontwikkelingssamenwerking in fragiele staten. Het onderwerp vraagt om een flexibele benadering, een constante alertheid en een geïntegreerde behandeling. Hierbij kunnen speciale vertegenwoordigers van de EU een rol spelen. Deze vertegenwoordigers werken uiteraard op basis van een Europese consensus en rapporteren aan de Raad van Ministers. Zij kunnen werken op basis van vrij duidelijke uitgangspunten, maar hebben tegelijkertijd ook enige diplomatieke vrijheid. Steeds meer lidstaten, waaronder Nederland, zien hier de voordelen van in.

De politieke dialoog die in het Cotonou Verdrag is vastgelegd, geeft de EU een sterk kader om diplomatieke activiteiten te ondernemen in situaties waarin landen dreigen af te glijden naar fragiliteit. In artikel 8 van het Cotonou Verdrag wordt gesproken over gebrekkige mensenrechten, rule of law, bestuur, democratische principes en civil society. Dat zijn precies de dingen waar het om gaat in fragiele staten. Aan de hand van dat artikel kan nu worden gefocust op een aantal fragiele staten.

Conform de uitspraken in EU-kader breiden de nieuwe lidstaten momenteel aan de hand van een stappenplan hun hulpbudget uit op weg naar de collectieve 0,7% van het bruto nationaal inkomen in 2015. Zij nemen over het algemeen uitgebreid deel aan de beleidsdiscussies in Brussel. Dat is een grote toevoeging, want zij weten uit eigen ervaring hoe het is om hulp te ontvangen. Verder is het een voordeel dat zij zonder een last uit het verleden kunnen aansluiten bij nieuwe discussies in de EU. Nederland verleent de nieuwe lidstaten steun op dit gebied.

Het is van belang dat de EU-lidstaten blijvend worden aangesproken op de financiering van ontwikkelingshulp. Er zullen altijd zorgen over bepaalde lidstaten blijven bestaan. Gelukkig volgt een aantal lidstaten de consensus over de financiering op. Zo gaat het Italiaanse budget inmiddels iets omhoog, al is dat nog altijd veel te laag. Ook in andere lidstaten worden initiatieven ontplooid. Landen worden continu aangesproken op het tijdspad.

Op het ogenblik is het grootste probleem in Afghanistan het gebrek aan goed functionerende, niet-corrupte politie. De professionalisering van de politie is van zeer groot belang. Er is momenteel gebrek aan politie die erop ingesteld is om mensen te beschermen, die zich inzet voor de zich ontwikkelende rechtsstaat en die ook iets anders is dan simpelweg de

frontlinie op momenten dat er grote risico's zijn. Momenteel valt het grootste aantal slachtoffers aan Afghaanse kant bij de politie, en niet bij het leger. In juni is een Europese politiemissie van start gegaan met als doel om de inspanningen van de EU op het gebied van politietraining te vergroten en de bijdragen van de EU-lidstaten te bundelen. Uiteindelijk moet de rol van de Afghaanse politie groter en beter worden. De missie kampt nog met wat opstartproblemen die onder andere worden veroorzaakt door logistieke ingewikkeldheden. Voorts is er sprake van een heel nieuwe samenwerking tussen de Europese politiemacht, ISAF en de provinciale reconstructieteams. De civiele en militaire kanten van de missie moeten veel beter aan elkaar worden gekoppeld. Daar ligt de kern van de uitdaging in Afghanistan, aldus de minister.

Conform het Bonn Compact, de overeenkomst tussen Afghanistan en de internationale gemeenschap, is een aantal landen aangewezen voor het leiderschap op een bepaald terrein. Zo is Italië de trekker op het gebied van het ontwikkelen van de rechtsstaat. Duitsland was aangewezen op het terrein van politie, maar omdat inmiddels is gebleken dat de professionalisering van de politie om een bredere verantwoordelijkheid vraagt, heeft de EU als geheel daarvoor nu de verantwoordelijkheid.

De minister wijst op het grote belang van de Afrikatop. Er staan zeer belangrijke punten op de agenda. De EU wil komen tot een gezamenlijke EU/Afrika-strategie en heeft ingestemd met de prioriteiten: vrede en veiligheid, klimaatverandering, migratie, duurzame energie, handel en ontwikkelingssamenwerking. De focus op het behalen van de millenniumdoelstellingen is daarbij handleiding. De Nederlandse regering vindt dat president Mugabe niet op de Afrikatop aanwezig dient te zijn. Zij draagt die mening ook actief uit. Het is uiteraard zeer betreuenswaardig dat één persoon de relatie tussen de EU en Afrika weet te gijzelen. Er moet voor worden gewaakt dat de top niet mislukt door de ongewenste aanwezigheid van één persoon. Het Portugese voorzitterschap zal met de Afrikaanse Unie tot een werkbare oplossing moeten komen. Mocht er een vertegenwoordiging van Zimbabwe op de top aanwezig zijn, dan zal het onderwerp van mensenrechten en democratie in Zimbabwe op de agenda moeten staan.

Het is goed dat humanitaire hulp op de agenda staat, omdat in de huidige tijd de noodzaak om humanitaire hulp te verlenen eerder toe- dan afneemt. Voor Nederland is een duidelijke rolverdeling binnen de Commissie bij internationale rampenrespons een belangrijk punt. Er bestaat nu geen eenduidigheid met als gevolg dat twee directoraten-generaal aan rampenrespons kunnen doen zonder dat hun acties voldoende op elkaar zijn afgestemd. Nederland meent dat één onderdeel van de Commissie, en wel DG ECHO, verantwoordelijk en aanspreekbaar moet zijn. De minister erkent dat er nog genoeg aanmerkingen kunnen worden gemaakt op de werkwijze en het functioneren van dit directoraat-generaal, maar het is verreweg het belangrijkste onderdeel dat het zou kunnen en dat het zou moeten doen.

Humanitaire hulpverlening heeft zowel een nationale als een Europese competentie. Het is dus een gedeelde verantwoordelijkheid. Humanitaire hulpverlening hoort gewoon snel te worden uitgevoerd. Daar moeten niet nog eens allerlei eindeloze bureaucratistische handelingen aan voorafgaan. Er kan in Europees verband best worden gesproken over de grotere beleidskeuzes en over de evaluatie van hulpverlening, maar er moet geen nieuwe bureaucratistische laag worden toegevoegd. Het is een gedeelde competentie.

De minister is van mening dat noodhulp het beste kan worden verleend door een mondiale organisatie en dat de VN de meest aangewezen instantie is om de coördinerende rol te vervullen. De VN is een gerespecteerde en neutrale speler en beschikt over een wereldwijd netwerk. De Commissie besteedt in haar beleidsdocument echter heel weinig aandacht aan het VN-noodhulpfonds CERF. Dat is betreuenswaardig en ook wel

opmerkelijk, aangezien de gezamenlijke lidstaten momenteel de grootste donoren van het CERF zijn en ook de Commissie steun heeft uitgesproken voor het fonds.

Nadere gedachtewisseling

Mevrouw **Ferrier** (CDA) heeft nog steeds zorgen over het tijdpad dat wordt gehanteerd bij de EPA-onderhandelingen. Zij wacht de rapportage van de Commissie met belangstelling af en steunt de inzet van de minister tijdens de informele OS-Raad.

Zij vraagt vervolgens of ook de Peace Building Commission een rol zal spelen bij de discussie over de fragiele staten.

Haar zorgen ten aanzien van Financing for development betreffen met name de versterking van de gezondheidszorg. In het rapport van Action for Global Health wordt aangegeven dat Europa dramatisch achterblijft. Kan de minister een oproep op dat gebied doen?

Ook mevrouw **Gill'ard** (PvdA) maakt zich nog steeds zorgen over de tijdsdruk bij de EPA-onderhandelingen. De minister heeft in de brief aangegeven dat het EU-aanbod met betrekking tot de oorsprongsregels verbeteringen zal bieden ten opzichte van de huidige oorsprongsregels. Dan hebben die onderhandelingen dus een meerwaarde voor de ACS-landen en is tijdsdruk een oneigenlijk instrument. Zij meent derhalve dat de deadline van 1 januari van 2008 zou moeten worden opgeschoven. Dat is ook toegestaan binnen de WTO.

Zij vraagt nogmaals waar de scheidslijn ligt tussen humanitaire hulp vanuit de lidstaten en humanitaire hulp vanuit Brussel.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) vraagt nogmaals naar de oorzaak van de stammenstrijd bij de humanitaire hulpverlening op Europees niveau. Dat kost veel te veel tijd en energie. Waarom heeft de commissie nog steeds geen knopen doorgehakt? Kan de minister aandringen op actie?

De minister heeft een betoog gehouden over de kernproblemen in Afghanistan en de mogelijke oplossingen daarvoor. Zal dat ook de teneur zijn van de notitie en het debat over fragiele staten?

Wat het tijdpad bij de EPA-onderhandelingen betreft, brengt de **minister** in herinnering dat juist de Nederlandse regering heeft voorgesteld om eens goed te kijken naar de mogelijkheden binnen de deadline. Daarom komt er in oktober ook een rapportage van de Commissie. Dat betekent niet dat er vervolgens tot de RAZEB van half november moet worden gewacht met handelen. In Brussel worden momenteel voortdurend discussies en onderhandelingen over de EPA's gevoerd. Een eventueel handelen is eigenlijk vanaf nu al aan de orde. Nederland zet zich constant in voor onder andere een algemene toegang voor producten uit de ACS-landen, eventuele overgangstermijnen en een ontwikkelingsrelevant beleid. In het Cotonou Verdrag is afgesproken dat het huidige handelsregime per 1 januari 2008 afloopt. Die deadline kan niet zomaar nog een keer worden gewijzigd. Daarover zijn alle landen het eens. Geen enkele regio heeft nog gevraagd om uitstel of stopzetting van de onderhandelingen. De ACS-landen hebben immers belang bij goede EPA's. Als in oktober blijkt dat een tijdige en adequate afronding van de EPA-onderhandelingen niet haalbaar is, dan moet een politiek debat worden gevoerd over de positie van de niet-MOL's na 31 december 2007. Die landen mogen er niet op achteruit gaan. De brief van de minister voor Handel van Kenia – een niet-MOL – is waarschijnlijk ook vanuit die zorg geschreven. Nederland zal tijdens de informele OS-Raad nogmaals expliciet aandacht vragen voor de voortgang van de EPA-onderhandelingen, de oorsprongsregels en de positie van de niet-MOL's.

Vorige week heeft Nederland samen met het Verenigd Koninkrijk het initiatief genomen om juist meer geld uit te trekken voor het versterken van de gezondheidsinfrastructuur in ontwikkelingslanden. Nederland zal zich er binnen de EU voor blijven inzetten dat de gezondheidszorg een belangrijk onderdeel blijft van het Europese ontwikkelingsbeleid.

De minister benadrukt nogmaals dat het verlenen van noodhulp een eerste aangelegenheid van de VN is. Binnen de EU is er altijd een stammenstrijd tussen DG ECHO en de verschillende andere DG's geweest. Afhankelijk van de soort ramp, proberen verschillende onderdelen van de Commissie de hulpverlening naar zich toe te trekken. Zo zullen rampen die te maken hebben met de natuur of het milieu, onmiddellijk worden geclaimd door DG Environment. Dit heeft een enorme versnippering, vertraging en bureaucratie tot gevolg. Dat moet afgelopen zijn. Wat Nederland betreft, is DG ECHO altijd verantwoordelijk.

De minister zal de situatie in Afghanistan agenderen voor de informele OS-Raad op 21 en 22 september. De civiele component is, zeker in het zuiden, onvoldoende gecoördineerd. De EU speelt onvoldoende in op de realiteit en schiet dus te kort.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Ormel

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Waalkens

De adjunct-griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Van Toor